

Драгица С. Дракић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Drakis@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-5248-6562

Иван Д. Милић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
I.Milic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-7916-5590

УПОТРЕБА ВАТРЕНОГ ОРУЖЈА ПРЕМА ОСУЂЕНОМ У СЛУЧАЈУ БЕКСТВА*

Сажетак: Употреба ватреног оружја је најтежа мере принуде која може да се употреби према осуђеном лицу. Важећим прописима којима се уређује извршење кривичних санкција предвиђа се и употреба ове мере принуде. Предмет пајње аутора је употреба ватреног оружја према осуђеном лицу у случају бекства из казненог завода или приликом спровођења. Аутори указују пре свега на то ко и под којим условима може да употреби ватрено оружје према осуђеном лицу. Важеће прописе кривички анализирају и указују на добра и лоша решења у погледу употреба ватреног оружја. Аутори дају *de lege ferenda* решења.

Кључне речи: осуђени, бекство, ватрено оружје, казнен завод.

УВОД

Положај осуђених лица који казну затвора издржавају у казном заводу¹ уређује се пре свега законима којим се регулише извршење кривичних санк-

* Рад је настао као резултат рада на Пројекту „Правна традиција и нови правни изазови“, чији носилац је Правни факултет у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду.

¹ Аутори у раду користе назив *казнени завод* за све заводе у којима осуђена лица издржавају казну затвора – имајући у виду Уредбу о оснивању завода за извршење кривичних

ција али и многобројним подзаконским актима.² Када се каже положај осуђених лица мисли се пре свега на њихова права и обавезе за време издржавања казне затвора. Осуђени за време издржавања казне затвора мора да се влада у складу са важећим прописима као и са налозима службених лица.³ Ако се осуђени не влада на такав начин према њему могу да се употребе мере ради одржавања реда и безбедности. Осуђени који нарушава дисциплину за време издржавања казне кажњава се дисциплински под условом да се његова радња може квалификовати као лакши или тежи дисциплински преступ. Не треба заборавити на одредбу у Кривичном законнику⁴ којом је прописано да ако осуђени за време издржавања казне затвора учини кривично дело за које закон прописује новчану казну или казну затвора до једне године, казниће се дисциплински.⁵

Бекство из затвора према важећим прописима је кажњиво. Бекство може да се квалификује као кривично дело или као тежи дисциплински преступ. Кривичним закоником се у члану 339 прописује кривично дело бекство и омогућавање бекства лица лишеног слободе, док се Законом о извршењу кривичних санкција у члану 157 као тежи дисциплински преступ предвиђа бекство или покушај бекства из казног завода. Да ли ће се бекство из казног завода квалификовати као кривично дело или дисциплински преступ зависи пре свега од тога да ли је осуђени приликом бекства употребио силу или претњу према неком лицу.⁶ Под одређеним условима, у случају бекства осуђеника према њему се може употребити и ватрено оружје у циљу спречавања бекства.

На самом почетку рада биће речи о томе ко обезбеђује казнене заводе у Републици Србији, а то је важно из разлога да би се видело ко може да употребни ватрено оружје према осуђеном лицу. Затим ће се укратко указати на мере принуде које се могу применити према осуђеним лицима. Када је реч о употреби ватреног оружја прво ће се предочити када је употреба могућа у случају бекства осуђеника приликом спровођења, а затим и прили-

санкција у Републици Србији, *Службени гласник РС*, бр. 20 од 10. марта 2006, 89 од 2. новембра 2009, 32 од 14. маја 2010, 53 од 20. јула 2011, 11 од 17. фебруара 2017, 13 од 4. фебруара 2022.

² О положају осуђених лица вид. Ђорђе Игњатовић, *Pravo izvršenja krivičnih sankcija*, Београд, 2006, 142-143; Емир Соговић, *Sistem krivičnih sankcija Republike Srbije*, Нови Пазар, 2015, 96-99.

³ Вид. чл. 141 ст. 1 Закона о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник РС*, број 55 од 23. маја 2014, 35 од 21. маја 2019. (у даљем тексту и ЗИКС).

⁴ Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85 од 6. октобра 2005, 88 од 14. октобра 2005 – исправка, 107 од 2. децембра 2005 – исправка, 72 од 3. септембра 2009, 111 од 29. децембра 2009, 121 од 24. децембра 2012, 104 од 27. новембра 2013, 108 од 10. октобра 2014, 94 од 24. новембра 2016, 35 од 21. маја 2019. (у даљем тексту и КЗ).

⁵ Вид. чл. 62 ст. 3 КЗ.

⁶ Детаљно о бекству из затвора вид. Иван Милић, Бекство из затвора – кривично дело или дисциплински преступ?, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2017, 813–823.

ком бекства из казног завода. Имајући у виду да се на одређену категорију осуђеника примењује и Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала⁷ на крају рада биће речи о употреби ватреног оружја у случају њиховог бекства.

1. КО ОБЕЗБЕЂУЈЕ КАЗНЕНЕ ЗАВОДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ?

Када се говори о употреби ватреног оружја према осуђеном лицу потребно је да се претходно види ко може да употреби оружје према њима. С тим у вези, важно је да се види ко *обезбеђује* казнене заводе у Републици Србији и ко *спроводи* осуђена лица, јер само лица која обезбеђују затворе и спроводе осуђена лица могу према њима да употребљавају средства принуде.

Казнене заводе у нашој држави обезбеђује *Служба за обезбеђење* и она је задужена за одржавање реда и безбедности. Служба за обезбеђење је једна од служби у казним заводима.⁸ Служба за обезбеђење, као јединствена формација Управе за извршење кривичних санкција, стара се о безбедности људи и имовине у заводу, *спроводи* осуђена и притворена лица, учествује у утврђивању и спровођењу програма поступања према осуђеном и обавља друге послове одређене законом.⁹ Припадници службе за обезбеђење су униформисани и наоружани и имају право да употребе мере принуде према осуђеним и притвореним лицима. Они могу да употребе ватрено оружје само када су за то испуњени услови који су прописани важећим прописима којима се уређује извршење кривичних санкција.

Законом о извршењу кривичних санкција прописује се и један *изузетак* у погледу обезбеђења казних завода и спровођења осуђених лица. Наиме, полиција може бити укључена у одржавање реда и безбедности у заводима, као и приликом спровођења лица лишених слободе, у складу са посебним споразумом између министра надлежног за послове правосудја и министра надлежног за унутрашње послове.¹⁰ Било би оправдано да полиција учествује у одржавању реда и безбедности када је реч о казним заводима *сиројој режиму* или када је потребно да се нарушени ред и безбедност у њима поново успоставе. Тако би на пример било оправдано да се ангажује полиција ако је дошло до побуне у казном заводу. Када је реч о спровођењу осуђених

⁷ Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Службени гласник РС*, бр. 72 од 3. септембра 2009, 101 од 29. децембра 2010. (у даљем тексту и ЗКЗ).

⁸ У заводима могу постојати следеће службе: 1) служба за третман; 2) служба за обезбеђење; 3) служба за обуку и упошљавање; 4) служба за здравствену заштиту; 5) служба за опште послове. Вид. чл. 19 ЗИКС.

⁹ Чл. 21 ст. 1 ЗИКС.

¹⁰ Чл. 155 ст. 2 ЗИКС.

лица било би оправдано да у томе учествује полиција уколико се спроводи лице лишено слободе (осуђено или притворено) а постоји висок степен опасности од бекства или од покушаја других лица да ослободе лице које се спроводи. Дакле, ипак се полиција ангажује изузетно. Било би логично да у том случају, у погледу поступања према *осуђеним лицима* а пре свега у погледу употребе мера принуде, полиција има она овлашћења која имају и припадници службе за обезбеђење.

2. РАЗЛОЗИ ЗА УПОТРЕБУ МЕРА ПРИНУДЕ

Осуђена лицу за време издржавања казне затвора дужна су да се понашају у складу са важећим прописима која се на њих примењују.¹¹ Од тих прописа свакако је најзначајнији Закон о извршењу кривичних санкција али и подзаконски акти који су на основу њега донети. Извршење казне затвора спада у област кривичног извршног права.¹² Уколико осуђени прекрши одређено правило понашања, такво кршење се дисциплински кажњава.¹³ Против осуђеника се води дисциплински поступак и постоји могућност да му се изрекне одговарајућа дисциплинска мера.

Међутим, пре него што се осуђени дисциплински казни, у одређеним случајевима потребно је према њему применити *мере принуде*. Мере принуде према осуђеном се могу применити само када је неопходно да се спречи: 1) бекство осуђеног; 2) физички напад на друго лице; 3) наношење повреде другом лицу; 4) самоповређивање; 5) проузроковање знатне материјалне штете; 6) активан и пасиван отпор осуђеног.¹⁴

2.1. Мере принуде према осуђеним лицима

Закон о извршењу кривичних санкција прописује да се према осуђеном могу применити *мере принуде*. Сматрамо да није оправдано да се говори о

¹¹ Лишавањем слободе, осуђена лица суочавају се са многобројним депривацијама и фрустрацијама, што доводи до стварања посебне психолошке атмосфере у осуђеничкој заједници. Миомира Костић, Дарко Димовски, *Осуђеничке банде у Сједињеним Америчким Државама*, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 65/2013, 220.

¹² Здравко Грујић, Иван Милић, *Права лица осуђених на казну затвора у кривичном извршном законодавству Републике Србије*, *Зборник радова „Двадесет година Дејтонској мировној сјоразума“*, Источно Сарајево, 2017, 815.

¹³ О дисциплинском кажњавању осуђених лица вид. Иван Милић, Дарко Димовски, *Кажњавање осуђених лица – дисциплинске мере*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2016, 219-231; Драгиша Дракић, Иван Милић, *Утврђивање истине у дисциплинском поступку који се води против осуђеног за време издржавања казне затвора*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2016, 475-49.

¹⁴ Вид. чл. 142 ЗИКС.

мерама принуде, већ је исправније говорити о *средствима принуде*.¹⁵ Према осуђеном лицу могу се употребити само оне мере принуде које су законом дозвољене. Према ЗИКС-у мере принуде су:¹⁶ 1) употреба физичке снаге; 2) везивање; 3) издвајање; 4) употреба гумене палице; 5) употреба шмркова са водом; 6) употреба хемијских средстава; 7) употреба електромагнетних (електроничних) несмртоносних средстава; 8) употреба акустичко-оптичких несмртоносних средстава; 9) употреба кинетичких несмртоносних средстава; 10) употреба ватреног оружја.¹⁷ Списак *мера принуде* који се може применити према осуђеним лицима није занемарљив, а која ће се мере принуде применити зависи од *одређених околности*. Основно је правило да се примењује она мере која је најблажа за осуђено лице.¹⁸ Поједине мере принуде може припадник службе за обезбеђење да примени само ако то нареди управник казног завода – на пример употребу шмркова са водом и хемијских средстава.

3. УПОТРЕБА ВАТРЕНОГ ОРУЖЈА ПРЕМА ОСУЂЕНИМ ЛИЦИМА

Употреба ватреног оружја према осуђеном лицу је најстрожа *мера принуде*. С тим у вези, оправдано је што се законом али и подзаконским актима посебно уређује питање њене примене. Припадници службе за обезбеђење ватрено оружје могу употребити као крајњу меру принуде, што значи да ће се она употребити само ако се другим мерама не може:¹⁹

1) одбити истовремен или непосредно предстојећи противправни напад којим се угрожава живот осуђеног, запосленог или другог лица затеченог у заводу;

2) онемогућити бекство осуђеног из завода затвореног или затвореног типа са посебним обезбеђењем;

3) онемогућити приликом спровођења бекство осуђеног који издржава казну затвора од десет година или тежу казну или бекство лица коме је одређен притвор²⁰ за кривично дело за које се може изрећи казна затвора преко десет година.

¹⁵ У том смислу треба решење у ЗИКС-у изменити по угледу на Закон о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 6 од 28. јануара 2016, 24 од 26. марта 2018, 87 од 13. новембра 2018, и прописати да се према осуђеним лицима могу применити *средства принуде*. Имајући у виду актуелно решење ЗИКС-а у овом раду се користи законска терминологија – *мере принуде*.

¹⁶ Иван Милић, *О мерама принуде према осуђеним лицима*, Једанаеста међународна конференција, *Кривично законодавство и превенција криминалијетета (норма и пракса)*, Том I, Требиње, 2020, 645-659.

¹⁷ Чл. 143 ст. 1 ЗИКС.

¹⁸ Вид. чл. 143 ст. 2 ЗИКС.

¹⁹ Вид. чл. 145 ЗИКС.

²⁰ Ватрено оружје се може употребити и према притвореном лицу, али у овом раду се говори само о употреби према осуђеном лицу.

Постоји и једно ограничење, тј. забрана употребе ватреног оружја иако постоји неки од наведених разлога, јер се оно неће употребити ако би се тиме озбиљно угрозио живот другог лица.

Дакле, ватрено оружје се може употребити само да би се спречило бекство и да би се заштитио живот осуђеног, запосленог или другог лица затвореног у казненом заводу.

3.1. Употреба ватреног оружја у случају бекства осуђеника приликом спровођења

Осуђена лица која су на издржавању казне затвора у казним заводима могу се спроводити по различитим правним основима у неки други казни завод, болницу, суд или другу установу. Тако је могуће да се осуђени у току издржавања казне затвора премести у други казни завод на издржавање казне затвора. Могуће је да се осуђени из здравствених разлога спроводи у Специјалну затворску болницу или другу болницу.

У току тог спровођења могуће је да осуђени побегне или да покуша бекство. Наравно да припадници службе за обезбеђење предузимају одређене мере како осуђени не би могао да изврши бекство. Тако се на пример приликом спровођења, осуђени може везати.²¹

Како би припадници службе за обезбеђење знали да ли у случају спровођења осуђеног имају право да употребе ватрено оружје у случају његовог бекства у *налоу за спровођење* се такав податак изричито наводи. Уколико у налогу за спровођење такав податак није наведен према осуђеном се у случају бекства *не сме* употребити ватрено оружје. Уколико се према осуђеном може употребити ватрено оружје осуђени се *мора* упозорити на ту могућност. Дакле, суштина је да осуђени зна да се најстрожа мере принуде може према њему применити у случају бекства.

Поступак употребе ватреног оружја према осуђеном лицу мора бити прецизно уређен имајући у виду да је реч о најтежој мери принуде, услед чије примене може осуђено лице и да се лиши живота.²²

²¹ Вид. чл. 14 ст. 5 Правилника о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, *Службени гласник РС*, број 105 од 3. октобра 2014.

²² Са правом се сматра да је ватрено оружје најтеже средство принуде јер се његовом применом нападач може лишити живота или тешко повредити. Драган Милидраговић, Ненад Милић, Непосредна опасност по живот као посебан услов за употребу ватреног оружја, *Безбедност*, 2/2011, 200. О проблемима у вези са употребом ватреног оружја вид. В. А. Поникаров, Уголовно-правовое и уголовно-исполнительное регулирование применения оружия сотрудниками пенитенциарной системы России. *Пенитенциарная наука*, 2021, т. 15, № 1 (53), 55–61. О употреби ватреног оружја према лицима лишеним слободе вид. Драгиша Дракић, Иван Милић, *Основи кривичној извршној права*, Нови Сад, 2019, 82-83.

Када се говори о употреби ватреног оружја то не значи да ће се оно одмах употребити у случају бекства осуђеника. Припадник службе за обезбеђење у случају бекства осуђеног који се спроводи мора да предуземе неколико радњи пре него што употреби ватрено оружје према осуђеном.

Прво, ако осуђени, који се спроводи *бежи*, овлашћено службено лице (припадник службе за обезбеђење) покушавће да га ухвати, уколико за то постоји могућност, уз истовремени позив: „Стој, пуцаћу“. Дакле, припадници службе за обезбеђење ће покушати да другим мерама принуде спрече бекство осуђеног лица. У овом случају то би пре свега била *физичка снага и ђумене њалице*. Уколико се осуђено лице ухвати, зато што је његово бекство спречено од стране припадника службе за обезбеђење или зашто што је осуђени *сам сшао*, онда не постоји законски основ да се према осуђеном употреби ватрено оружје. Међутим, уколико се није спречило бекство осуђеника, овлашћено службено лице ће поновити позив („Стој, пуцаћу“), а ако ни на тај поновљени позив не стане и не постоји друга могућност да се спречи његово бекство, овлашћено службено лице пуцаће у безбедном правцу ради *ујозорења*. Ако се ни на овај начин није спречило бекство осуђеника (после два упозорења „Стој, пуцаћу“ и пуцња у безбедном правцу ради упозорења) и ако не постоји друга могућност да се спречи бекство, овлашћено службено лице ће употребити ватрено оружје пуцањем у правцу осуђеног.

Иако је осуђени пре прочетка спровођења упозорен на могућност употребе ватреног оружја он се још *ћри љућа* (два пута речима: „Стој, пуцаћу“ и једном пуцањем у безбедном правцу ради упозорења) након бекства упозорава да ће се према њему употребити ватрено оружје. На тај начин осуђени има могућност да се предомосили и да *сћане*.

Од правила да се осуђени три пута упозорана да ће се према њему употребити ватрено оружје постоји *изузетак*. Тај изузетак се тиче *месћа* или *времена* бекства осуђеника или *месћа* према којем осуђеник бежи. Изузетак се тиче када ватрено оружје треба да се употреби ноћу или у густој магли, односно на непрегледном терену или у шуми, као и кад осуђени бежи према шуми или у правцу објекта где може да се сакрије. Уколико постоји овакав изузетак, ватрено оружје овлашћено службено лице може употребити пуцањући у осуђеног после *ћрвоћ љозива* да осуђени стане и након *ујозоравајућећ хица*. У овом случају ради се о томе да осуђени с обзиром на време или место бекства може лакше да побегне, те је из тог разлога оправдано да се његово бекство *сћћо ћре* спречи.

Употребом ватреног оружја се спречава бекство осуђеног лица, али би у појединим случајевим употребом ватреног оружја били угрожени животи *грућих лица*. С тим у вези, постоји и забрана употреба ватреног оружја. Ако осуђени бежи према групи људи или се скрива у групи, па услед тога постоји опасност да би неко у групи могао да буде погођен, овлашћено службено

лице *не сме* употребити ватрено оружје. У овом случају употребиће се друге мере принуде ради спречавања бекства.

Значајно је указати и на детаљ у погледу употребе ватреног оружја у случају бекства приликом спровођења осуђеног. Прво, да *начелник службе за обезбеђење* предаје налог за спровод *вођи сироводничке групе*, у коме је поред осталог, назначено да ли је дозвољена употреба ватреног оружја у случају бекства осуђеног које се спроводи и да ли га треба *везати*. Друго, да *вођа сироводничке групе*, односно припадник службе за обезбеђење одређен да обавља спровођење осуђеног *ујозорава* лица лишена слободе да ће у случају бекства бити употребљено ватрено оружје.²³

3.2. Употреба ватреног оружја у случају бекства осуђеника из казненог завода

Могућност за бекство из затвора²⁴ зависи од многобројних околности. Свакако да је једна од околности степен обезбеђења затвора.²⁵ Видели смо да се ватрено оружје може употребити и према осуђеном ради спречавања бекства али само *из завода затвореној или затвореној тини са посебним обезбеђењем*.²⁶ Уколико осуђени бежи из других казних завода његово бекство се спречава употребом других мера принуде, али не и употребом ватреног оружја. У који тип казненог завода осуђени издржава казну затвора зависи²⁷ од одређених критеријума који су прописани Законом о извршењу кривичних санкција али и Правилником о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција,²⁸

²³ Вид. чл. 30 и 31 Правилника о начину обављања послова у служби за обезбеђење у заводима за извршење кривичних санкција, *Службени гласник РС*, бр. 21 од 4. марта 2016, 104 од 23. децембра 2016.

²⁴ О кривичној одговорности за бекство лица лишеног слободе вид. П. С. Метельский, Уголовная ответственность за побег из места лишения свободы, из-под ареста или из-под стражи (ст. 313 УК РФ), *Весник НГУ. Сериа: Право*. 2008. Т. 4. Вып. 2, 33-40; Р. В. Андриянов, Уголовно-правовая ответственность за побег из пенитенциарных учреждений по законодательству зарубежных стран. // *Право и политика*. – 2016. – № 3. DOI: 10.7256/1811-9018.2016.3.15806, 321-325.

²⁵ О разлозима за бекство из затвора вид. Б. Д., Махаков, Г. И. Демин Уголовно-правовые меры предупреждения побегов из мест лишения свободы // *Проли: журнал о праве*. – DOI: 10.21639/2313- 6715.2020.4.6.2020. – № 4, 43.

²⁶ У заводима затвореног типа, поред запослених у служби за обезбеђење, постоје и друге физичко-техничке препреке за спречавање бекства, а у заводима затвореног типа са посебним обезбеђењем постоје физичко-техничке препреке, којима се постиже највиши степен обезбеђења. Вид. чл. 14 ст. 4 ЗИКС.

²⁷ Вид. Иван Милић, *Индивидуализација казне затвора – криминолошки, кривично-правни и пенолошки аспекти*, Нови Сад, 2017, 331-332. (докторска дисертација).

²⁸ Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција, *Службени гласник РС*, број 31 од 1. априла 2015.

али свакако осуђени у току издржавања казне може да се премести из једног у други казнени завод.

У погледу бекства осуђеног из *завода зајвореної или зајвореної иїиїа са йосебним обезбеђењем* поставља се важно питање када је *осуђени у бексїву*. Овлашћено лице (припадник службе за обезбеђење), након претходног упозорења и упозоравајућег хица, употребиће ватрено оружје пуцањем ако се *осуђени йење уз оїрадни зид завода, односно ако су му обе ноїе одвојене од йїла или се налази на оїрадном зиду*. Иако се на овом месту не помиње, претходно упозорење би требало да гласи „Стој, пуцаћу”. Према осуђеном који је *йобейао* на пример из спаваонице или радионице а које се налази *крућу за йївора* (у оквиру затворског зида) не сме се употребљавати ватрено оружје.

Према оваквом решењу није од важности висина изречене казне осуђеном нити због којег кривичног дела осуђени издржава казну, јер употреба ватреног оружја зависи од *иїиїа завода* у којем издржава казну. Овакво решење делује оправдано, пре свега из разлога што је логично да у *заводу зајвореної или зајвореної иїиїа са йосебним обезбеђењем* издржавају казну затвора осуђена лица због тешких кривичних дела који су осуђени на дугогодишње казне затвора.

Међутим, и у најстрожим казним заводима издржавају казну осуђена лица због лакших кривичних дела, а разлог је тај што се осуђени без обзира на висину изречене казне може преместити у најстрожи затвор. Такође, у најстрожим затворима се налазе и осуђена лица која су пред *крај* издржавања казне, којима је остало неколико дана или месеци да издрже казну.

Не сме се заборавити ни на чињеницу да се и у најстрожим казним заводима осуђена лица разврставају у различита одељења (отворено, полуотворено и затворено), али за њих у погледу употребе ватреног оружја у случају бекства важи исто правило.

4. ВАНРЕДНИ ИЗЛАЗАК ИЗ КАЗНЕНОГ ЗАВОДА И УПОТРЕБА ВАТРЕНОГ ОРУЖЈА?

Осуђено лице за време издржавања казне затвора у казном заводу може да заслужи да му се доделе и поједина посебна права и погодности, која се могу састојати у томе да одређено време проводи ван завода. Осуђеном се на пример може одобрити слободан излазак у град или право на пријем посете ван завода. Излазак ван *зајворских зидина* свакако се даје само осуђеним лицима који су својим добрим владањем заслужили такво *йправо*. Реч је о лицима за које је процењено да неће учинити кривично дело и да ће се након времена који им је дозвољен да проведу ван завода вратити да наставе са издржавањем казне.

У току издржавања казне затвора осуђеном лицу али и члановима његове породице могу да се догоде очекивани али и неочекивани догађаји услед којих би било оправдано дозволити осуђеном да на кратко време *изађе* из казненог завода. О томе се водило рачуна и приликом доношења прописа у области извршења казне затвора, те се прописује да се осуђеном може одобрити *ванредни излазак или одсуство из казненог завода*. Одсуство или излазак се може дати сваком осуђенику без обзира на то где он издржава казну затвора, кривично дело за које је осуђен, трајање казне затвора или других околности који се тичу осуђеника, али те околности свакако требају да буду од значаја приликом одлучивања по молби осуђеника. О ванредном изласку или одсуству одлучује *управник* казненог завода у којем осуђени издржава казну. Он може да дозволи осуђеном ванредни излазак и одсуство из посебно оправданих разлога и то у трајању до седам дана. Оправданим се сматрају следећи разлози:

1. смрт члана уже породице;
2. обилазак теже оболелог члана уже породице;
3. рођење детета;
4. закључење брака;
5. други посебно оправданих разлога.²⁹

У вези са употребом ватреног оружја овде се намеће неколико питања. Прво, да ли се осуђени *сироводи* од стране припадника службе за обезбеђење? Затим, ако се спроводи да ли у том случају важи правило да се може употребити ватрено оружје ради онемогућавања његовог бекства ако осуђени издржава казну затвора од десет година или тежу казну?³⁰ Међутим, у важећи прописима се прописује само да уколико постоје безбедносни разлози завод ће дискретно и ефикасно обезбедити ванредни излазак и присуство осуђеног. Овакво решење треба се тумачити да ће осуђеног (не увек) *чувајући* припадници службе за обезбеђење. С тим у вези било би оправдано да се јасно пропише да се у том случају може употребити ватрено оружје – као и у случају из чл. 145 ст. 1 тач. 3 ЗИКС.

5. УПОТРЕБА ВАТРЕНОГ ОРУЖЈА ПРЕМА НАЈОПАСНИЈИМ ОСУЂЕНИЦИМА

Једно од значајних питања у области извршења казне затвора је и оно које се тиче завода у којем ће осуђеник издржавати казну. Неспорно је да постоје како у Србији тако и у осталим државама затвори који су строгог

²⁹ Вид. чл. 53 ст. 1 и 2 Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окупних затвора, *Службени гласник РС*, бр. 110 од 14. октобра 2014, 79 од 23. септембра 2016.

³⁰ Да ли се може применити чл. 145 ст. 1 тач. 3 ЗИКС.

режима у којима казну затвора издржавају „најопаснији осуђеници“. По правилу су најопаснији осуђеници они који су осуђени због тешких кривичних дела на дугогодишње казне затвора. До 2009. године најстрожи заводи у којима се извршавала казна затвора били су КПЗ затвореног типа са посебним обезбеђењем. Међутим, 2009. године донет је Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала који је 2010. године измењен и допуњен. Овај закон се примењује само на одређену категорију осуђеника, који се могу сматрати најопаснијим осуђеницима.³¹ Најопаснијим осуђеницима се сматрају јер за њих важе посебни услови издржавања казне затвора који су *строжи* у односу на осуђена лица на која се примењује ЗИКС. Њиме се уређује поступак извршења казне затвора према осуђеним лицима из области организованог криминала и других тешких кривичних дела.³² Осуђена лица на која се примењује овај закон казну затвора издржавају у Посебном одељењу за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала у казнено-поправном заводу затвореног типа са посебним обезбеђењем. Дакле, они издржавају казну затвора одвојено од осуђеника на која се примењује ЗИКС.

У погледу употребе ватреног оружја значајно је видети одредбе овог закона. Њиме се прописује да је једна од мера принуде и *употреба ватреног оружја*, али се не прописује када се ватрено оружје може употребити. У ЗКЗ се налазе и одредбе о спровођењу осуђеног, док се у Правилнику о организацији и раду Посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала³³ између осталог, прописује да се у случају бекства осуђеног који се спроводи предузимају радње у циљу онемогућавања бекства, на начин и под условима прописаним законом. Имајући у виду да се ЗКЗ позива на сходну примену Закона о извршењу кривичних санкција на питања која он не уређује, оправдано је да у погледу употребе ватреног оружја према најопаснијим осуђеницима важе иста правила да се ватрено оружје може применити у случају када то превиђа ЗИКС (у погледу бекства из казног завода и приликом спровођења).

ЗАКЉУЧАК

Неспорно је да треба да постоје посебне мере које службена лица могу да примене према осуђеним лицима. Употреба ватреног оружја према осуђенику

³¹ Вид. Иван Милић, Упућивање најопаснијих осуђеника на издржавање казне затвора, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, бр. 3/2020, 312-346.

³² Вид чл. 1 Закона о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала.

³³ Правилник о организацији и раду Посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Службени гласник РС*, број 37 од 1. јуна 2010.

је најтежа мера принуде, те из тог разлога и услови за њену примену морају бити прецизно уређени. Службена лица која имају право да употребе ватрено оружје су обучена за његову употребу и свакако познају *правну сирану* – када и под којим условима могу да употребе ватрено оружје. За припаднике службе за обезбеђење континуирано се изводи обука руковања наоружањем и опремом према наставном плану и програму обуке, који израђује центар за обуку и стручно оспособљавање управе за извршење кривичних санкција у Нишу. Обука се састоји од теоријског и практичног дела кроз извођење бојевог гађања, под надзором руковооца гађања. Обука извођењем бојевог гађања врши се најмање два пута годишње.³⁴

Осуђено лице које се налази на издржавању казне затвора такође зна под којим условима службена лица имају право да према њему употребе ватрено оружје. Као што је у раду предочено осуђена лица се у случају спровођења упозоравају на могућност употребе ватреног оружја. Не сме се заборавити и на то да се осуђени приликом доласка на издржавање казне затвора упознаје са својим правима и обавезама за време издржавања казне, па тако се осуђени упознаје и о томе да ли се у случају бекства према њему може употребити ватрено оружје.

Свакако треба предузети све мере како не би дошло до употребе ватреног оружја, али ако је то неопходно ватрено оружје се употребљава. Осуђено лице након неуспелог бекства сносиће и одговарајуће последице, тј. такво његово понашање се квалификује као кривично дело или дисциплински преступ.

У сваком случају осуђено лице ће се сматрати као осуђеник који крши прописе и као осуђеник који преставља опасност за друге осуђенике или запослене, тј. за којег постоји висок степен ризика да ће нарушавати дисциплину у затвору. То ће свакако бити разлог да се распореди у строже одељење или да се премести у други казнени завод.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Андрьянов Р. В., Уголовно-правовая ответственность за побег из пенитенциарных учреждений по законодательству зарубежных стран. // *Право и ѿолиѿика*. № 3. 2016.

Грујић Здравко, Милић Иван, Права лица осуђених на казну затвора у кривичном извршном законодавству Републике Србије, Зборник радова „*Двадесет ѿодина Дејѿонској мировној сѿоразума*“, Источно Сарајево, 2017.

³⁴ Вид. чл. 46 и 47 Правилника о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, *Службени ѿласник РС*, бр. 29 од 18. марта 2016, 74 од 2. септембра 2016, 3 од 18. јануара 2017, 89 од 4. октобра 2017, 7 од 6. фебруара 2019.

- Дракић Драгиша, Милић Иван, *Основи кривичној извршној права*, Нови Сад, 2019.
- Дракић Драгиша, Милић Иван, Утврђивање истине у дисциплинском поступку који се води против осуђеног за време издржавања казне затвора, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду*, бр. 2/2016.
- Ignjatović Đorđe, *Pravo izvršenja krivičnih sankcija*, Beograd, 2006.
- Костић Миомира, Димовски Дарко, Осуђеничке банде у Сједињеним Америчким Државама, *Зборник радова Правној факултету у Нишу*, бр. 65/2013.
- Махаков Б. Д., Демин Г. И., Уголовно-правовые меры предупреждения побегов из мест лишения свободы // *Пролог: журнал о праве*. № 4. 2020.
- Метельский П. С., Уголовная ответственность за побег из места лишения свободы, из-под ареста или из-под стражи (ст. 313 УК РФ), *Вестник НГУ. Серия: Право*. Т. 4. Вып. 2. 2008.
- Милидраговић Драган, Милић Ненад, Непосредна опасност по живот као посебан услов за употребу ватреног оружја, *Безбедности*, 2/2011.
- Милић Иван, Бекство из затвора – кривично дело или дисциплински преступ?, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду*, бр. 3/2017.
- Милић Иван, Дарко Димовски, Кажњавање осуђених лица – дисциплинске мере, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду*, бр. 1/2016.
- Милић Иван, *Индивидуализација казне затвора – криминологи, кривичној правни и психологијски аспекти*, Нови Сад, 2017. (докторска дисертација).
- Милић Иван, О мерама принуде према осуђеним лицима, Једанаеста међународна конференција, *Кривично законодавство и превенција криминалијетета (норма и пракса)*, Том I, Требиње, 2020.
- Милић Иван, Упућивање најопаснијих осуђеника на издржавање казне затвора, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, бр. 3/2020.
- Поникаров В. А., Уголовно-правовое и уголовно-исполнительное регулирование применения оружия сотрудниками пенитенциарной системы России. *Пенитенциарная наука*, 2021, т. 15, № 1 (53).
- Ćorović Emir, *Sistem krivičnih sankcija Republike Srbije*, Novi Pazar, 2015.

* * *

- Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Службени гласник РС*, бр. 72 од 3. септембра 2009, 101 од 29. децембра 2010.
- Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник РС*, број 55 од 23. маја 2014, 35 од 21. маја 2019.
- Закон о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 6 од 28. јануара 2016, 24 од 26. марта 2018, 87 од 13. новембра 2018.
- Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85 од 6. октобра 2005, 88 од 14. октобра 2005 – исправка, 107 од 2. децембра 2005 – исправка, 72 од 3. септембра 2009, 111 од 29. децембра 2009, 121 од 24. децембра 2012, 104 од 27. новембра 2013, 108 од 10. октобра 2014, 94 од 24. новембра 2016, 35 од 21. маја 2019.
- Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, *Службени гласник РС*, бр. 110 од 14. октобра 2014, 79 од 23. септембра 2016.
- Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, *Службени гласник РС*, број 105 од 3. октобра 2014.

- Правилник о начину обављања послова у служби за обезбеђење у заводима за извршење кривичних санкција, *Службени їласник РС*, бр. 21 од 4. марта 2016, 104 од 23. децембра 2016.
- Правилник о организацији и раду Посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Службени їласник РС*, број 37 од 1. јуна 2010.
- Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, *Службени їласник РС*, бр. 29 од 18. марта 2016, 74 од 2. септембра 2016, 3 од 18. јануара 2017, 89 од 4. октобра 2017, 7 од 6. фебруара 2019.
- Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција, *Службени їласник РС*, број 31 од 1. априла 2015.
- Уредба о оснивању завода за извршење кривичних санкција у Републици Србији, *Службени їласник РС*, бр. 20 од 10. марта 2006, 89 од 2. новембра 2009, 32 од 14. маја 2010, 53 од 20. јула 2011, 11 од 17. фебруара 2017, 13 од 4. фебруара 2022.

Dragiša S. Drakić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
D.Drakić@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-5248-6562

Ivan D. Milić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
I.Milic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-7916-5590

The Use of Firearms Against a Convict in Case of an Escape

Abstract: *The use of firearms is the most severe means of coercion that may be employed against a convict. The legal acts regulating the execution of criminal sanctions also foresee the use of firearms as means of coercion. The authors' attention is the use of firearms against a convict in the case of escape from a penitentiary. The authors highlight, first and foremost, who and under what conditions may employ a firearm against a convict. The relevant legal acts are analyzed and adequate and deficient solutions concerning the use of firearms are identified. The authors suggest de lege ferenda solutions.*

Keywords: *convict, escape, firearm, penitentiary.*

Датум пријема рада: 01.07.2022.

Датум достављања коначне верзије рада: 21.09.2022.

Датум прихватања рада: 21.09.2022.